

שו"ת מנחת אשר – לקיחת ויטמינים בשבת, וגזירת שחיקת סממנים

שליט"א R. Asher Weiss

שו"ת מנחת אשר ח"ב, סי' ל"ח

אדם בריא הרגיל לקחת ויטמינים לחזק גופו האם מותר לו לקחתם גם בשבת או שמא יש בזה גזירת שחירת סממנית כמו בשאר תרופות... הנה אסרו חכמים להתעסק ברפואה וליטול תרופות בשבת משום איסור שחיקת סממנים...

אמנם הגר"ש קלוגר בספרו ספר החיים (סימן שכ"ח) כתב דמרגלא בפומיה דאינשי דאם התחיל ברפואה מסוימת בימות החול ואם יפסיק את הטיפול בשבת תפגע ברפואתו או תעוכב מותר לו להמשיך רפואתו בשבת. והביא מקור לסברא זו מהא דאיתא בעירובין (ק"ב ע"ב) "רטיה שפרשה מעל גבי מכה מחזירין אותה בשבת... דוחקה למעלה... למטה... אבל רטיה עצמה לא יקנח מפני שהוא ממרח..." ומבואר דכל האיסור הוא רק משום ממרח אבל לא משום שחיקת סממנים דאין איסור שחיקת סממנים אלא לתקן רטיה לכתחילה... אבל משום שחיקת סממנים ליכא למיגזר כיון שהיה עליו מאתמול. ואף דיש לחלק בין החזרת רטיה ללקיחת תרופות...

ובשמירת שבת כהלכתה (פרק ל"ד, הע' ע"ו) הביא מהאגרות משה (או"ח חלק ג' סי' נ"ג) לפקפק בהיתר זה וכך הביא ששמע מהגרש"ז אורבך זצ"ל דאין להתיר אלא היכא דההפסקה תגרום לו מחלה או שהרפואה היא דוקא במספר ימים רצופים אשר מוכרח שתהא שבת ביניהם, מ"מ נראה דיש לסמוך בזה על דברי הגרש"ק דרבים הלכו לאורו בחידוש זה...

והנראה עיקר בזה דודאי לא נתכוונו חז"ל לגזור חולי מתמיד על האדם שלא יוכל למצוא מזור למכתו אף שאינו אלא מיחוש בעלמא דדרכיה דרכי נועם ולא אסרו חז"ל אלא עיסוק ברפואה בשבת כאשר הדבר אינו נוגע אלא לשבת אבל אם ע"י איסורם ימנע מהאדם למצוא מזור למכתו ודאי לא גזרו חז"ל...

והנה הגרש"ק כתב שם להקל מטעם נוסף, דלא גזרו אלא במה שאין צריך אלא שחיקה וטחינה דבהני גזרו שמא ישחוק סממנים אבל במה שצריך בישול לאחר שחיקתו לא גזרו דבודאי אין חשש שיבשל בשבת ע"י"ש. והמהרש"ם בדעת תורה סימן שכ"ח סעיף ל"ז... קיבל את הסברא השניה... ואף דלענ"ד סברא רחוקה היא, ולדבריהם בטלת בזמנינו כל איסור זה דרפואה בשבת... אלא מסתברא דלא פלוג... מ"מ נראה לענ"ד דהסברא הראשונה סברא אלימתא היא וכיון דבשבות עסקינן יש להקל בזה עפ"י סברא ישרה והמיקל בזה כדעת הגרש"ק המהרש"ם והחזו"א יש לו על מה לסמוך.

ב

אך לפי"ז באדם בריא הלוקח ויטמינים רק לחזק גופו לכאורה אין להתיר דהא אין במניעת לקיחתן שום נזק לבריאותו ובכי האי גוונא לא התירו, אמנם יש לדון בכלל אי איכא בלקיחת ויטמינים איסור מחשש שחיקת סממנים. ולכאורה נחלקו בדבר הבית יוסף והמג"א. דהנה בשו"ע סי' שכ"ח סעיף ל"ז כתב "כל שאינו מאכל ומשקה בריאים אסור לאכלו ולשתותו לרפואה ודוקא מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא הולך ומתחזק והולך כבריא אבל אם אין לו שום מיחוש מותר" ומבואר בדבריו דלא גזרו חכמים בבריא איסור שחיקת סממנים כלל. אך המג"א

שו"ת מנחת אשר – לקיחת ויטמינים בשבת, וגזירת שחיקת סממנים

שליט"א R. Asher Weiss

שם ס"ק מ"ג הביא לשון הטור דכתב "ושותה אותו לרעבו או לצמאו מותר"... הא אם שותה לרפואה אסור אע"פ שהוא בריא...

ג

ובכדורים שהם תחליף למאכל מסויים כגון כדורים שיש בהם תמצית שום, מסתבר טפי להקל שהרי אין בו אלא תמצית מאכל מסויים שאנשים נמנעים לאוכלו מפני טעמו או ריחו ואינם כלל לרפואה אלא נחשבים כמאכל בריאים... וכ"כ בשש"כ פל"ד הערה פ"ה משמיה דמרן הגרש"ז אורבך זצ"ל. אך לענ"ד מידי ספק לא יצאנו דמ"מ אינו אוכל דברים אלה לצמאו או לרעבו או לתאבוננו אלא משום צרכי בריאותו, אמנם אם נקבל סברא זו נראה דיש בה צד להקל בכל הויטמינים דבאמת אינם אלא יסודות תזונתיים המצויים בכל האוכלין והמשקים...

ודבר חידוש ראיתי בשם הגר"י שטייף זצ"ל (כך הביא בשות באר משה ח"א סימן ל"ג) שהקל בזמנינו ליטול כדורי אקמול ואספירין וכדו'... דהוי תרופות שרגילין לקחתם כל יום וחשיב כמאכל בריאים... ואין זה מסתבר דאטו משום שאנו בדור של שפע שבו התרופות זולות ורגילים בתרופות מסויימות מסיבות שונות בטלה גזירת שחיקת סממנים...

ומ"מ לענין ויטמינים נראה דכיון שמעצם ייצורם מיועדים הם גם לבריאים נטיית לבי להקל...

ד

והנה נשאלתי אם מותר לקחת כדורי קלי צום בשבת שחל בו ערב תשעה באב כדי להקל על הצום. ויש לדון בשאלה זו בשני פנים: א. מצד איסור הכנה... ב. מצד גזירת שחיקת סממנים, ונראה להקל בשתי שאלות אלה.

משום חשש הכנה נראה דלא אסור אלא המכין לעשות מעשה בחול... אבל אין איסור הכנה כדי לא לאכול או ענין אחר שהוא בשב ואל תעשה. ועוד דאין איסור הכנה אלא במה שמוכח מתוך מעשיו או שאומר בפירוש...

ולגבי חשש שחיקת סממנים נראה להקל, דאף לויטמינים... ק"ו למה שלא לוקחים כלל לצורך בריאותי אלא להקל על ענינים מסוימים כגון כדורי שינה וכדורים להקלה בצום וגלולות למניעת הריון נראה דיש להקל וכדמוכח מכמה הלכות מפורשות בשו"ע ונבאר... ומכל זה חזינן דהעמדת תכונות הגוף ופעולותיו על מכונם הראוי אינו בכלל רפואה...

ומ"מ לרוחא דמילתא אם ממיס את הכדור הנ"ל במים או מערבו באוכלין אין בו חשש כלל. אך ישנם תרופות רבות שכל תועלתם כשהם מתפרקים בתהליך איטי במעיו של אדם ואם ממיסים אותם במים אין בהם כל תועלת, ויש לברר כ"ז עם מומחים לדבר.